

С.В.Малихіна

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

В статье рассматриваются актуальные вопросы формирования познавательной самостоятельности студентов экономического направления подготовки в процессе изучения специальных дисциплин.

The article deals with some actual problems concerning the formation of students' (are being trained to be economists) cognitive self-directed activities in the process of special disciplines studies.

Навчити студентів самостійно оволодівати знаннями – одне з важливих завдань сучасної вищої школи взагалі і вищої економічної школи зокрема. Тому в процесі опанування студентами навчальних дисциплін у вищому навчальному закладі необхідно формувати самостійність мислення, сприяти прагненню відкривати нові знання і способи оволодіння ними. Лише за таких умов вища економічна освіта може розраховувати на свою доцільність у підготовці економіста-фахівця, здатного до творчої професійної діяльності, спроможного організувати і здійснювати власну професійну діяльність у відповідності до останніх сучасних вимог. Неперевершеного значення стосовно визначеного, на нашу думку, набуває процес опанування на належному рівні саме фахових дисциплін і неабияку роль у цьому відіграє самостійна робота, якій надається переважне значення у світлі останніх рішень щодо впровадження загальноєвропейської системи освіти, пов'язаної з Болонським процесом взагалі і впровадженням кредитно-модульної системи навчання і модульно-рейтингової системи оцінювання знань зокрема.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті передбачає поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу. У ній передбачено, перш за все, підготувати особистість

майбутнього фахівця, який би був здатним набувати знань самостійно протягом усього життя, а для майбутнього економіста чи фінансиста – це є якістю неперевершеного значення, оскільки не один навіть самий досконалий підручник не зможе підмінити здатність самостійно приймати рішення. Коли мова йде про економіку і фінанси, на нашу думку, самостійність і здатність самостійно набувати професійно значущі знання – шлях до досягнення успіху і запорука того, що економіка не буде перебувати у тривалому періоді стагнації.

Відповідно до визначеного актуалізується проблема формування пізнавальної самостійності студентів економічного напрямку підготовки в процесі вивчення фахових дисциплін як важливого показника творчих здібностей особистості і необхідність пошуку шляхів її розв'язання.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб на ґрунті теоретичного аналізу і узагальнення власного педагогічного досвіду щодо викладання економічних дисциплін у вищій школі довести актуальність проблеми формування пізнавальної самостійності студентів економічного напрямку підготовки в процесі вивчення фахових дисциплін як важливого показника їх майбутнього професіоналізму.

Особистісно-орієнтована педагогічна технологія, спрямована на підготовку майбутнього фахівця-економіста чи фінансиста, може бути реалізована за умови не просто прагнення студента отримувати під час навчання у вищому навчальному закладі економічного профілю підготовки професійно значущі знання, а наявності у нього сталих умінь і навичок пізнавальної самостійності, які забезпечать спроможність самостійно набувати знань не лише під час навчання, а й у подальшій професійній діяльності.

В умовах інформатизації суспільства, тобто швидкого збільшення обсягів нової і надто важливої для сьогоденного фахівця-економіста чи фінансиста інформації відіграє процес формування у студентів бажання й уміння самостійно оволодівати знаннями, отримувати ці знання з сучасних джерел інформації. Студент має навчитися виокремлювати фахово важливі знання з розмаїття, яке пропонує сучасний

інформаційний простір. Шлях до отримання інформації – стале бажання самостійно набувати додаткові знання з будь-яких джерел, а коли мова йде про економіку і фінанси, такими джерелами можуть ставати усе розмаїття засобів комунікації, через які здійснюється обмін новітньою інформацією. Формування пізнавальної самостійності – шлях до самостійного отримання новітньої інформації, і чим більш сталими будуть уміння і навички, які б забезпечували успішність такого процесу, тим більш кваліфікованим буде виходити майбутній спеціаліст сфери економіки і фінансів. Саме це спонукало нас зосередити увагу наукового дослідження на формуванні пізнавальної самостійності студентів економічного напрямку підготовки в процесі вивчення фахових дисциплін.

Аналіз філософської, психологічної і педагогічної літератури свідчить, що професійна перспектива пов'язана із самостійністю мислення, спроможністю особистості самостійно займатися пізнавальною діяльністю, яка б позитивно відбивалася на поліпшенні процесу підготовки майбутнього фахівця в цілому.

Проблема пізнавальної самостійності привертала увагу зарубіжних і вітчизняних дослідників з античних часів (Конфуцій, Сократ), в період становлення педагогічної науки (Я.А.Коменський, Ж.Ж.Руссо, Г.С.Сковорода), була і залишається об'єктом наукових досліджень сучасної епохи (Л.І.Божович, В.К.Буряк, О.В.Ковальов, В.М.М'ясищев, О.Я.Савченко, Ю.О.Самарін, В.І.Щукіна та ін.).

Слід відзначити групу дидактів (Н.Г.Дайрі, І.Я.Лернер, М.М.Скаткін та ін.), які наголошують, що провідною в процесі навчання має бути не тільки організаційна, а й змістовна сторона самостійної роботи тих, хто навчається. Позитивність її оцінюється, у першу чергу, з боку тієї мислительної самостійності, яку здійснив той, хто навчається, під час виконання роботи. Спеціальному вивченню підлягають пізнавальні завдання, особливо теоретично (роботи І.Я.Лернера, М.І.Махмутова, Д.В.Вількеєва). Провідні науковці намагаються розробити їх класифікацію, створити систему, яка б забезпечила виховання творчої активності і самостійності у набутті знань. У

зв'язку з тим, що той, хто навчається, все більше став розглядатися як суб'єкт, що активно пізнає дійсність, почали з'являтися спеціальні дослідження, присвячені вивченню процесуальної сторони пізнавальної діяльності тих, хто навчається. У цьому аспекті досить цікавими є роботи Л.П.Арістової, в яких обумовлено активність тих, хто навчається, у процесі навчання за характером пізнання.

Аналіз стану підготовки майбутнього фахівця сфери економіки і фінансів в процесі навчання у вищому навчальному закладі економічного профілю підготовки свідчить про наявність певних протиріч між творчою природою пізнавальної діяльності й переважно репродуктивними, відтворюючими формами навчання; інтенсивними темпами зростання обсягів професійно значущої інформації і недостатньо ефективними способами її усвідомлення і опанування; інтелектуалізацією праці сучасного економіста чи фінансиста й невідповідністю рівня пізнавальної самостійності студентів.

Розв'язання протиріч, які мають місце в системі підготовки майбутнього фахівця сфери економіки і фінансів, зумовлює доцільність спеціального дослідження спрямованого на з'ясування сутності змісту, оптимальних методів і умов формування пізнавальної самостійності студентів економічного напрямку підготовки в процесі вивчення фахових дисциплін. Специфіка вивчення фахових дисциплін надає значні можливості щодо розв'язання визначеної проблеми під час їх опанування у вищому навчальному закладі економічного профілю підготовки. Все це й зумовило звернення нашого наукового інтересу до проблеми формування пізнавальної самостійності студентів економічного напрямку підготовки в процесі вивчення фахових дисциплін.

Пізнавальна самостійність розглядається як показник професіоналізму сучасного фахівця будь-якої сфери. З позиції системного підходу виділяються мотиваційно-цільовий, аналітичний, організаційно-процесуальний і контрольно-оцінювальний компоненти.

Проведений теоретичний аналіз і узагальнення власного досвіду викладання економічних і фінансових дисциплін у

вищій школі дозволили виділити і сформулювати провідні педагогічні умови ефективного формування пізнавальної самостійності студентів економічного напрямку підготовки в процесі вивчення фахових дисциплін, а саме:

а) професіоналізація змісту навчання фахових дисциплін і створення максимально наближених до реальних ситуацій, які можуть виникати у майбутній професійній діяльності в процесі їх опанування;

б) залучення студентів до активної самостійної пізнавальної діяльності, яка б вимагала необхідних умінь і навичок творчої самостійної роботи, спрямованої на здобуття знань;

в) наявність форм і методів навчання фахових дисциплін, спрямованих на формування пізнавальної самостійності.

Свідомо і глибоко засвоювати знання означає не лише набувати певний обсяг теоретичних знань, необхідних для майбутнього фахівця сфери економіки і фінансів, але й спробувати перетворити їх на органічну частину економічного мислення, покласти їх в основу формування умінь і навичок, які стануть у пригоді в процесі подальшої професійної діяльності. Певний обсяг набутих у процесі навчання у вищій економічній школі професійно значущих знань визначає рівень професіоналізму молодого економіста чи фінансиста, який вперше зустрічається з реальними задачами не під час практики, а на початку власної кар'єри. Уперше молодий фахівець залишається наодинці зі своїми знаннями і тими проблемами, які чекають на те, що саме він буде їх розв'язувати. Лише той запас знань, який набуто під час перебування у вищому навчальному закладі, фахова література, розмаїття інформаційних технологій, а також здатність самостійно набувати певних додаткових знань, самостійно аналізувати власний досвід можуть допомогти у нелегкій праці дійсно спеціаліста сфери економіки і фінансів, яких нажаль дуже мало.

Професійні уміння і навички є важливим компонентом кваліфікаційної характеристики економіста, а їх формування складовою частиною професійної підготовки майбутнього

економіста в умовах вищого навчального закладу економічного напрямку підготовки. Але шляхи і способи їх набуття досить різні. Кожна суспільно-історична епоха висуває певні вимоги до особистості, а відповідно й до сфери підготовки спеціалістів.

На межі тисячоліть, в епоху становлення інформаційної ери, коли обсяги знань збільшуються занадто швидко, головне завдання вищої школи полягає в тому, щоб навчити майбутнього економіста чи фінансиста самостійно набувати знань. Без цього неможливо уявити працю висококваліфікованого фахівця у будь-якій сфері виробництва, а у сфері економіки і фінансів особливо. Саме тому питання самостійності в навчанні набувають неабиякого значення в процесі підготовки майбутнього економіста.

На підставі всього вищезазначеного можна дійти висновку, що проблема формування пізнавальної самостійності студентів економічного напрямку підготовки в процесі вивчення фахових дисциплін як важливого показника їх майбутнього професіоналізму є далекою від свого остаточного розв'язання і потребує подальшого наукового дослідження. І неперевершені можливості щодо розв'язання виокремленої проблеми вбачаємо в процесі вивчення фахових дисциплін студентами під час їх навчання у вищому навчальному закладі економічного профілю.

Особистісно-орієнтовані педагогічні технології, які спрямовані на підготовку майбутнього економіста можуть бути реалізовані за умови не просто прагнення студента отримувати під час навчання у вищому навчальному закладі професійно значущі знання, а також наявності у нього сталих умінь і навичок пізнавальної самостійності, які б забезпечували спроможність самостійно набувати знань не лише під час навчання, а й у подальшій професійній діяльності.

Література

1. Державна національна програма "Освіта": Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62с.
2. Буряк В.К. Самостоятельная работа учащихся: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 64с.
3. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981. – 186с.